

GALERIJA IVANA MEŠTROVIĆA U SPLITU

Od osnivanja do današnjih dana

UDK: 069(091) (497.5 Split) : 73
Stručni rad
Primljeno: 5. VI. 1999.

JASMINKA BABIĆ
Galerija Ivana Meštrovića
21000 Split, HR
Šetalište Ivana Meštrovića 46

Članak obuhvaća razvoj Galerije Ivana Meštrovića od njezina osnutka godine 1952., osamostaljenje od Konzervatorskog zavoda za Dalmaciju, rad Galerije kao samostalne ustanove, objedinjavanje Meštrovićeve ostavštine pod Fundacijom Ivana Meštrovića, te preuređenje Galerije i stvaranje novog postava.

Galerija Ivana Meštrovića nezaobilazni je dio muzejskoga i kulturnog života grada Splita. Smještena je u nekadašnjoj Meštrovićevoj obiteljskoj palači (vili), koju je umjetnik, zajedno sa zapadnim dijelom obližnjeg Kašteleta, 1952. godine darovao tadašnjoj Narodnoj Republici Hrvatskoj.¹ Od tada Galerija postoji kao muzej skulpture specijalnog tipa, tj. muzej čiji fundus uglavnom čine djela ovog našeg istaknutog kipara.

Kada je Meštrović dvadesetih godina kupio zemljište na splitskim Mejama za obiteljsku palaču, a nešto kasnije i obližnji ljetnikovac obitelji Capogrosso-Kavanjin (poznat kao Kaštelet ili Crikvine), vjerojatno je razmišljao o preseljenju u Split. Palača je građena od 1931. do 1939. godine. Meštrović je s obitelji u njoj povremeno boravio, no nakon talijanske okupacije 1941. godine bio je prisiljen bježati iz Splita i Hrvatske.

Palača je zamišljena kao stambeni prostor, prostor za rad (imala je tri atelijera), ali i kao izložbeni prostor, o čemu u prvom redu svjedoči monumentalnost gradnje i reprezentativnost prostora, osobito velikih središnjih dvorana. Kao što je bio slučaj s većinom Meštrovićevih arhitektonskih rješenja, ideja je bila Meštrovićeva i sve je rađeno pod njegovim nadzorom, no same projekte izradili su Harold Bilinić² i Lavoslav Horvat (glavnu zgradu), te Fabijan Kaliterna (južni ogradni zid s ulazom i kulama). U arhivu Galerije Ivana Meštrovića čuva se mnogo skica i nacрта Bilinića i Marasovića, koji su prethodili izvedenom rješenju. Jasno je da je Meštrović od početka inzistirao na monumentalnom svečanom pristupu građevini, te trijemu na stupovima na samome ulazu u palaču. Na nekim nacrtima trijem se nalazi duž cijelog pročelja, pa i na bočnim stranama građevine. Palača je rađena u etapama od istoka prema zapadu. S gradnjom istočnog dijela palače započelo se 1931. godine, a cijeli kompleks, zaključno sa zapadnim dijelom, završen je 1939.³

Do same zgrade palače uspinje se dvama jednokrakim stubištima, između kojih je popločani plato. Sama palača sagrađena je kao jednokatnica s podrumom, visokim prizemljem i nižim katom. Središnji dio čini trijem na osam jonskih stupova i terasa nad njim. Trijem i terasu s istočne i zapadne strane zatvaraju krila u kojima su bile smještene prostorije za stanovanje, a u prizemlju istočnog krila i atelijer za rad u drvu. Fasada je rađena u bijelom bračkom kamenu, bez skulpturalnih ukrasa, što još više pojačava monumentalnost cijelog zdanja.

Atelijer za glinu smješten je u park istočno od glavne zgrade, dok je atelijer za rad u kamenu izgrađen izvan zidova palače, na suprotnoj strani ceste, prema moru.

Park pridonosi posebnom mediteranskom ugodaju. Prostire se od južnog ogradnog zida do same palače, a manjim dijelom s bočnih strana i sa stražnje strane. Zbog nagiba terena, istočno i zapadno od glavnog vanjskog stubišta nalaze se ograđene terase zasađene mediteranskim raslinjem. Kretanje kroz park usmjereno je poplo-

čanim šetnicama, a na južnoj strani nad samim ogradnim zidom, nalazila se i odrina na kamenim stupovima.⁴

Izvorni izgled palače i pripadajućih joj građevina uglavnom se zadržao do današnjih dana, osim promjena u unutarnjem rasporedu prostorija, koje su se tijekom godina dogodile zbog prenamjene stambenih prostorija u izložbene.

Nakon što je završio s gradnjom obližnje palače, Meštrović je godine 1939. kupio Kaštelet i sljedeće godine započeo njegovu obnovu. Kaštelet⁵ je bio ljetnikovac obitelji Capogrosso-Kavanjin sagrađen u 16. st., s vremenom je gubio svoju funkciju, bio je iznajmljen štaviteljima koža i mastioničarima, a u 18. st. često je služio kao lazaret za oboljele od kuge. Kada ga je Meštrović kupio, bio je u veoma lošem stanju. Prije obnove Meštrović je srušio ulaznu kulu koja se nalazila uz samu cestu, stari bunar, parapet južne kule i uklonio je staro popločanje u dvorištu. Istočni dio Kašteleta je više-manje zadržao izvoran izgled, s gospodarskim zgradama i crkvicom Gospe od Dobroga Savjeta uz sjeverni ogradni zid. U zapadnom dijelu Meštrović je sagradio jednobrodnu crkvu sv. Križa za smještaj drvenog *Raspela* (1916.) i reljefa s temama iz Kristova života. Uz crkvu je ponovno popločano i zapadno dvorište, kojemu je nadodan trijem sa 24 dorska stupa. U trijemu je namjeravao izložiti radove u gipsu, što nije bilo ostvarivo zbog blizine mora, tj. nepovoljnih vlažnih uvjeta. Svojim intervencijama Meštrović je narušio izvornost renesansnog ljetnikovca, no stvorio je specifičan sakralno-izložbeni prostor, zadržavši pritom izrazito mediteranski ugođaj.

OSNIVANJE GALERIJE IVANA MEŠTROVIĆA

Dana 31. siječnja 1952. godine Ivan Meštrović potpisuje Darovni ugovor⁶ kojim dio svoje imovine i svojih radova poklanja tadašnjoj Narodnoj Republici Hrvatskoj. Drugi potpisnik Darovnog ugovora je dr. Miloš Žanko, predsjednik Savjeta za prosvjetu, nauku i kulturu Vlade Narodne Republike Hrvatske. Darovni ugovor sadrži popis nekretnina (zemljišnih čestica), umjetničkih djela, te određene uvjete

vezane uz upravljanje njima. Od nekretnina Meštrović je darovao svoju palaču na splitskim Mejama i pripadajući atelijer, stambenu kuću čuvara i zemljište (na tadašnjem Slavenskom šetalištu), zapadni dio Kašteleta (koji naziva Crikvinama), svoju kuću i atelijer u Mletačkoj ulici u Zagrebu, te crkvicu, tj. obiteljski mauzolej s pripadajućim zemljištem u Otavicama. Darovao je 132 umjetnička djela, s uputama za njihov razmještaj po darovanim objektima, budućim muzejskim ustanovama.

Darovnim ugovorom palača Meštrović i Kaštelet (u ugovoru objekti u Splitu na Slavenskom šetalištu) definirani su kao stalni muzej Meštrovićevih djela, pri čemu bi objekti trebali zadržati izvorni unutarnji raspored prostorija. Ipak, naglašeno je da se, ako se ukaže potreba za racionalnijim rasporedom prostorija, promjene u unutarnjem rasporedu mogu izvršiti (što je u četrdeset i sedam godina rada Galerije i nekoliko puta učinjeno) u dogovoru s tadašnjom Jugoslavenskom akademijom znanosti i umjetnosti u Zagrebu.

Za smještaj u palaču Meštrović (danas Galeriju Ivana Meštrovića) namijenjeno je četrdeset skulptura, među kojima su i mramorne skulpture *Sanjarenje* (1927.), *Kontemplacija* (1923./24.), *Psiha* (1927.) i dva reljefa, *Djevojka s lutnjom* i *Djevojka s harfom* (1928.), koji su 1938. godine postavljeni u trijem palače.⁷ Meštrović je u Kaštelet odlučio smjestiti drveno *Raspelo* iz 1916. godine, 28 drvenih reljefa s prikazima iz Kristova života, koji su se tada uglavnom nalazili u Americi, i veliku kamenu skulpturu *Autor Apokalipse* iz 1946. godine.

Darivanjem svoje imovine i svojih djela Narodnoj Republici Hrvatskoj Meštrović je stvorio temelje za osnivanje muzejskih institucija čija će osnovna zadaća biti zaštita, izučavanje i izlaganje njezova umjetničkog opusa. Dobro poznavajući poteškoće pri osnivanju muzeja i zbirki na ovim prostorima, ovim darovnim ugovorom još je za života osigurao primjereno čuvanje svojih djela, te spriječio njihovo daljnje nekontrolirano osipanje po svjetskim muzejima i privatnim zbirkama.

PRVE GODINE RADA GALERIJE IVANA MEŠTROVIĆA (1952.-1955.)

Galerija Ivana Meštrovića u prve je tri godine postojanja bila pod upravom Konzervatorskog zavoda za Dalmaciju, tako da se u okviru Zavoda obavljao sav stručni i administrativni rad vezan uz Galeriju. Već u travnju 1952. godine, dakle tri mjeseca nakon potpisivanja Darovnog ugovora, postavljen je zahtjev za uređenje prostora Galerije i Kašteleta.⁸ Većih građevinskih radova nije bilo, već su uglavnom sređene instalacije, obojeni zidovi, te stvoreni osnovni uvjeti za postavljanje izložaka.

Veliki dio prostorija u Galeriji i Kašteletu služio je u stambene svrhe (pet obitelji bilo je smješteno u dva krila glavne zgrade, domarovoj kući i istočnom dijelu Kašteleta), tako da su se za izložbeni prostor mogle koristiti Meštrovićeve radne prostorije u prizemlju istočnog krila, te atrij, reprezentativni dio palače u prizemlju, i velika dvorana na katu iznad atrija.

Specifična situacija u Galeriji uvjetovala je dva načina prezentiranja skulptura. U svrhu očuvanja autentičnosti prostora poštivane su Meštrovićeve intervencije u postavljanju skulptura. To se u prvom redu odnosi na skulpturu *Daleki akordi* (1919.), postavljenu na travnjak pred stubištem Galerije, i na mramorne skulpture u atriju, *Psihu* (1927.), *Kontemplaciju* (1923./24.), *Majka zavjetuje dijete* (1927.) i *Bogorodicu s djecom* (1925.). U bivšem Meštrovićevom atelijeru za drvo u prizemlju istočnog krila izložene su skulpture u drvu. Nekadašnja blagovaonica s izvornim namještajem zadržala je ambijentalni naglasak Galerije, no tu su bile izložene brončane studije manjih dimenzija, što je u raskoraku s prirodom same prostorije. U ostalim izložbenim dvoranama skulpture su postavljene kronološkim redom - u prizemlju rana secesijska djela u prvoj dvorani, a u drugoj djela nastala u razdoblju do Prvoga svjetskog rata. Ostalih dvadesetak djela iz međuratnog razdoblja smješteno je u veliku središnju dvoranu kata.⁹

To je bio prvi postav Galerije Ivana Meštrovića, koja je svoja vrata otvorila javnosti 9. rujna 1952. godine. Krajem 1953. godine

Meštrović šalje iz Amerike drvene reljefe s temama iz Kristova života namijenjene kapeli sv. Križa u Kašteletu, koja je u veljači 1954. otvorena za javnost kao novi sakralno-izložbeni prostor.

U svibnju 1955. godine Konzervatorski zavod podnosi izvještaj Narodnom odboru grada Splita zbog osamostaljenja Galerije Ivana Meštrovića.¹⁰ U tom trenutku izložbeni prostor Galerije zauzima sedam prostorija, s ukupnom površinom od oko 800 četvornih metara. Fundus Galerije sadrži 168 skulptura (uključujući skulpture koje su vlasništvo Galerije i one primljene na pohranu), 684 crteža i 19 uljenih slika. Jasno je da se broj umjetnina s vremenom povećavao, što je uvjetovalo i veći opseg posla, pa je u skladu s tim i osamostaljenje Galerije postalo neminovno.

GALERIJA IVANA MEŠTROVIĆA KAO SAMOSTALNA USTANOVA

Dana 24. lipnja 1955. godine Galerija Ivana Meštrovića izdvojena je iz sastava Konzervatorskog zavoda za Dalmaciju i osamostaljena kao gradska budžetska ustanova pod upravnim nadzorom Savjeta za prosvjetu i kulturu Narodnog odbora grada Splita, a za prvog ravnatelja postavljen je prof. Josip Smrkinić.

Za primjereno funkcioniranje Galerije bilo je potrebno niz organizacijskih, administrativnih i tehničkih preinaka. Nakon popisivanja svih predmeta u Galeriji, stvoren je inventar umjetnina i inventar pohrane, a započelo se i s prikupljanjem građe za stvaranje vlastita arhiva, fototeke, hemeroteke i biblioteke, budući da se do tada sva dokumentacija nalazila u sklopu Konzervatorskog zavoda. Zbog prije spomenutih problema sa slobodnim prostorom u Galeriji, uprava i administracija smještene su u male prostorije zapadnog krila, a odgovarajući prostori za rad dobiveni su tek 1967. godine, iseljenjem posljednjeg stanara iz prostorija na prvome katu zapadnog krila. Tada su uređene prostorije za ravnatelja i kustosa, u kojima se nalazio izvorni namještaj iz Meštrovićeve radne sobe. Na taj je način dobiven zanimljivi spoj muzejskoga i radnog prostora, koji je zadržao donekle intiman karakter, a s obzirom na

konstantne novčane probleme i nedostatak odgovarajućeg prostora za uspješno funkcioniranje jedne muzejske ustanove, ovakvo rješenje bilo je najpovoljnije.

Ništa bolja nije bila ni situacija s izložbenim prostorima. Do povećanja izložbenih prostora moglo je doći tek 1960. godine, kada se dr. Stjepan Gunjača iselio iz prostorija na katu istočnog krila. Dotadašnje stambene prostorije adaptirane su u dvije izložbene (malu prema jugu i jednu veliku dvoranu), u kojima su 1963. god. izložene skulpture iz fundusa Galerije, poslije uključene u stalni postav.

Pedesetih i šezdesetih godina zbirka Meštrovićevih radova i ostalih muzejskih predmeta znatno se povećala. Do novih izložbenih materijala dolazilo se poklonima, u manjoj mjeri otkupom, a najčešće lijevanjem skulptura u bronci ili klesanjem prema sadrenim modelima. Među najznačajnije poklone ubrajaju se oni iz vlasništva samog Meštrovića. Tijekom 1956. godine kipar je Galeriji poklonio svoju biblioteku koja je bila pohranjena u Splitu, zbirku fotonegativa i klišeja, a dopustio je i preuzimanje čitave zbirke sadrenih modela iz Rima, koja je krajem 1959. i početkom 1960. godine dopremljena u Galeriju u Splitu.¹¹ Među značajnije skulpture iz ove zbirke spadaju *Job* (1946.), *Vesela mladost* (1946.), *Atlantida* (1946.), koje su odljevene u bronci i priključene stalnom postavu, te *Pietà* (1942./43.), koja je po izričitoj Meštrovićevoj želji zadržana u sadri. Meštrović je Galeriji poklonio i kamenu skulpturu *Autora Apokalipse* (1946.) koja je postavljena pred trijem zapadnog dijela Kašteleta.

Zbog sve većeg broja umjetnina i proširenja izložbenih prostora u Galeriji, 1965. godine postupno se krenulo s izradom novog postava, koji ipak nije značajno odudarao od prijašnjega. Postavljanjem skulptura u park nastavljena je tendencija stvaranja parka skulptura, te naglašavanja posebnog ambijenta koji pruža cijeli kompleks. Tako je u park osim *Dalekih akorda* (1919.), smješteno još sedam brončanih skulptura, među kojima su *Perzefona* (1946.) i *Plesačica* (1927.), koje su svojom lirikom i mekoćom oblika davale ravnotežu strogoj, čistoj arhitekturi palače. Što se tiče postava u samoj Galeriji, zadržan

je osnovni kronološki princip izlaganja. Atrij je zadržao prvobitni reprezentativan izgled (mramorne skulpture većih dimenzija), a u novu izložbenu dvoranu na katu smješteni su radovi iz Meštrovićeva međuratnog razdoblja (stilski između ranih secesijskih radova izloženih u prizemlju i kasnih radova u središnjoj dvorani kata). Kvalitativni pomak u izboru i smještaju skulptura vidljiv je u bivšoj blagovaonici, gdje je postavljanjem portreta Meštrovićeve obitelji i njegova autoportreta iz 1932. god. postignuta određena kontekstualizacija.

Skulpture su u izložbenim dvoranama bile postavljene na jednostavne kamene i drvene postamente, često neprilagođene dimenzijama i obliku skulptura. Crteži i dio studija izlagani su u staklene vitrine pričvršćene na zidove, što je pružalo dostatnu zaštitu, ali je otežavalo sagledavanje izložaka. Da bi se namještaj blagovaonice zaštitio od eventualnih oštećenja koja bi mogli prouzročiti posjetitelji, postavljeni su konopi na metalnim nosačima koji su usmjeravali kretanje kroz prostoriju. Ovakvim se postupkom narušila ambijentalna jedinstvenost prostorije, koja je uostalom i njezina najveća vrijednost.

U prvih petnaest godina rada izdana su tri kataloga Galerije. Prvi je izdan 1957. godine, a drugi deset godina kasnije, nakon što je postav nadopunjen novim umjetninama. Godine 1969. prvi je put izdan i katalog u dva dijela, posebno za Galeriju i Kaštelet. Usporedo su se tiskale i dopisnice s reprodukcijama galerijskih eksponata, te planovi Galerije i Kašteleta koji su služili za lakšu orijentaciju posjetitelja.

U drugoj polovici sedamdesetih malo se toga događalo u Galeriji. Josip Smrkinić napustio je mjesto ravnatelja 1974. godine, a sve do 1979. god., do dolaska Duška Kečkemeta na mjesto ravnatelja, nije bilo ni jednog stalno zaposlenog stručnjaka. Prostorije i izlošci su, na sreću, održavani, no nikakvih značajnijih radova ili novih akvizicija nije bilo.

Početak osamdesetih počelo se s neophodnim saniranjem oštećenja na Galeriji i Kašteletu. Na glavnoj zgradi Galerije popra-

vljene su raspukline na trijemu, nastale na spojevima zapadnoga i središnjeg dijela, a na atelijeru u parku obnovljeni su terasa i svjetlarnik. U crkvi Kašteleta obnovljen je krov, impregnirane su krovne grede, čime je zadržano izvorno otvoreno krovište. Nakon mnogo godina izlaganja u nepovoljnim vlažnim uvjetima drveni reljefi Kristološkog ciklusa su konzervirani.

Posebna pažnja pridana je situaciji u čuvaonicama, za koje su nabavljene zidne police za smještaj studija i skulptura manjih dimenzija, i metalni ormari u koje su pohranjeni crteži nakon fiksiranja. Godine 1979. fotografirane su sve umjetnine, kako u postavu, tako i one pohranjene. Povećanje fototeke bio je korak naprijed u stvaranju odgovarajuće dokumentacije u Galeriji, prijeko potrebne takvoj muzejskoj ustanovi.

U svrhu očuvanja i izlaganja novih djela gipsane skulpture prenošene su u trajnije materijale. Tako su u bronci odljevene skulpture *Moja mati* (1909.), *Muški torzo* (1909.) i dr. Novonabavljene skulpture kronološki su uklopljene u postav. Do značajnijih promjena došlo je u postavu skulptura pred samom Galerijom, gdje je u osi palače postavljena *Vestalinka* (1917.). U bivšem atelijeru za glinu u parku palače izložene su uglavnom gipsane studije, te velika gipsana *Rimska Pietà* (1942./43.).

Godine 1983., na stotu obljetnicu Meštrovićeva rođenja, izdan je i novi, petojezični katalog, prvi put je tiskan plakat, u prodaju je pušten i veći broj dopisnica, te albuma s dijapozitivima. Organizirana je i izrada suvenira, koja je bila i pod kontrolom stručne komisije. Na taj se način, ako ne spriječila, onda bar ograničila pojava nekvalitetnih suvenira.

Radovi na objektima Galerije nastavljeni su tijekom osamdesetih pod ravnateljstvom Sofije Đirlić, koja je 1984. g. naslijedila Duška Kečkemeta. Na crkvi Gospe od Dobroga Savjeta u istočnom dijelu Kašteleta sanirano je krovište. Više od četrdeset godina nakon izgradnje glavne zgrade Galerije, te nakon što se koristila ne samo kao muzejski nego i stambeni prostor, postojala su znatna oštećenja na zgradi, osobito na zastarjelim električnim instalacijama. Također,

za pravilno funkcioniranje Galerije bilo je potrebno uvesti protupožarnu i protuprovalnu zaštitu. Ovakva situacija rezultirala je sagledavanjem cjelokupnog stanja Galerije i njezina funkcioniranja kao muzejske ustanove. U tu svrhu prišlo se izradi odgovarajuće dokumentacije, koja bi dala smjernice prema potpunoj obnovi Galerije. Prvi elaborat, potreban za daljnje radove, bio je tehnički opis i procjena građevinskih objekata i građevinskog uređenja okoliša cijelog kompleksa Galerije Ivana Meštrovića,¹² koji je u veljači 1986. izradio sudski vještak za građevinarstvo Rinaldo Raganelli. Stanje glavne zgrade Galerije procijenjeno je kao dobro očuvano, osim oštećenja na pokrovnoj ploči podrumskih prostorija u jugozapadnom dijelu zgrade. Ostali objekti također su bili u dobrom stanju. Iz vještva je vidljivo da promjena u rasporedu unutarnjih prostorija nije bilo, osim spomenutih preinaka na katu istočnog krila.

Sljedeći korak u osuvremenjivanju Galerije bila je izrada cjelovite muzeološke koncepcije, koju je u svibnju 1988. god. izradio dr. Ivo Maroević.¹³ Osnovna pretpostavka muzeološke koncepcije bilo je širenje Galerije na susjedno zemljište prema zapadu, na koje bi se smjestila nova upravna zgrada (za što je tada postojala mogućnost), čime bi se rasteretila glavna zgrada Galerije, u kojoj bi se osim izložbenih prostora smjestili i studijski depoi i predavaonica. Ova muzeološka koncepcija rješava osnovni problem Galerije, a to je nesrazmjer radnih, skladišnih i izložbenih prostorija (koji bi u idealnom omjeru trebao biti 1:1:1). Kao osnovni princip stalnog postava dr. Ivo Maroević ističe cjelovitu prezentaciju Meštrovićeva života i rada, što uključuje zadržavanje autentičnosti prostora gdje god je moguće, kontekstualizaciju pri prezentiranju umjetnina u palači i naglašavanje jedinstvenog ambijenta palače i parka koji je okružuje. Ova muzeološka koncepcija bila je osnova za izradu budućih idejnih projekata za preuređenje Galerije, no sam projekt nove upravne zgrade zapadno od Galerije morao je biti napušten. Naime, zemljište nije dodijeljeno Galeriji, a na njemu je sagrađen novi stambeni objekt u privatnom vlasništvu.

Godine 1991. prihvaćen je idejni projekt za preuređenje interijera i novi postav, koji potpisuju Ivan Prtenjak, Barbara Kovačić i

Diana Kačić. Ovim je projektom predviđena potpuna prostorna reorganizacija čitavog kompleksa Galerije: širenje podrumskih prostorija, rušenje pregradnih zidova kata zapadnog krila, smještaj dvorane za predavanja i seminare u središnjoj, dotada izložbenoj, prostoriji kata. Sam koncept izlaganja kombinirao je tematski i kronološki pristup. Postamenti su zamišljeni kao višenamjenski - projektirani u stepeničastu obliku nalik ziguratu, visinom i dimenzijama bi se prilagodili svakoj pojedinoj skulpturi. Ovaj projekt, odnosno muzeološki dio koji se odnosi na postav, je napušten, ali su izvedene prostorne intervencije na katu zapadnog krila, koje su postavile parametre za novi postav Galerije, na koji se ipak moralo čekati još nekoliko godina.

OSNIVANJE FUNDACIJE IVANA MEŠTROVIĆA

Krajem osamdesetih počelo se, na poticaj članova obitelji Meštrović, raspravljati o stanju Meštrovićeve ostavštine, te o mogućnosti njezina objedinjavanja u jednu cjelinu. Prvi put se u javnim glasilima kritički raspravljalo o Meštrovićevoj ostavštini, a česti su bili naslovi tipa "Poklon koji obavezuje" (*Slobodna Dalmacija*, 9. studenoga 1988.) ili "Mimara je bolje prošao" (*Nedjeljna Dalmacija*, 23. listopada 1988.). Usljedile su i rasprave oko sjedišta fundacije, a dvije godine kasnije "slučaj" je dospio i do hrvatskog Sabora, gdje su se oko istog problema sukobili splitski i zagrebački zastupnici. Početkom 1991. izglasan je Zakon o Fundaciji Ivana Meštrovića,¹⁴ kojim je odlučeno da sjedište fundacije bude u Zagrebu. Tim je postupkom Galerija Ivana Meštrovića prestala biti samostalna institucija koju financira Grad Split, i postala je dio Fundacije. Četrdeset godina nakon Darovnog ugovora svi objekti (tada već muzejske institucije) su objedinjeni u jednu cjelinu. Fundaciju čine Galerija Ivana Meštrovića i Kaštelet u Splitu, Atelijer Meštrović u Zagrebu i crkva Presvetog Otkupitelja (Mauzolej Meštrović) u Otavicama kraj Drniša. Fundacijom upravlja peteročlani Upravni odbor. Za prvu ravnateljicu bila je izabrana prof. Marina Baričević, koju je 1994. god. naslijedio današnji ravnatelj prof. Guido Quien.

Samo nekoliko dana nakon registracije Fundacije, Galerija Ivana Meštrovića (i cijela Fundacija) prima Upute o poduzimanju mjera zaštite kulturnih dobara u izvanrednim prilikama. Zbog neposredne ratne opasnosti Galerija je u ljeto 1991. godine zatvorila svoja vrata. Osim rata, postojali su i drugi razlozi za zatvaranje: sanacija i obnova zgrade Galerije, te izrada novog stalnog postava. No, s ovim radovima se moglo početi tek po završetku ratne opasnosti.

Iako je Galerija ostala zatvorena za javnost sljedećih sedam godina, nastojala se zadržati Meštrovićeva prisutnost u kulturnom životu Splita i Hrvatske. Tako je 1995. godine organizirana izložba iz fundusa Galerije "Ivan Meštrović - Studije akta-crteži i skulpture" (autor je tadašnji kustos Galerije Božo Majstorović), koja je u lipnju otvorena u Palači Milesi. Izložba je iste godine bila postavljena u Umjetničkoj galeriji u Dubrovniku i franjevačkom samostanu u Sinju, a 1996. u Modernoj galeriji u Rijeci. U travnju 1996. slijedila je izložba "Tragovi nasilja", izložba fotografija snimljenih neposredno nakon oslobođenja crkve Presvetog Otkupitelja u Otavicama.

Nakon prestanka ratne opasnosti, počelo se s obnovom prostora Galerije, a nakon toga i s izradom novoga stalnog postava.

NOVI POSTAV GALERIJE IVANA MEŠTROVIĆA

Na osnovi projekta Ivana Prtenjaka izvršene su neke arhitektonske preinake u glavnoj zgradi Galerije. Rušenjem zida u prizemlju istočnog krila dobivena je veća izložbena dvorana, uz manju južnu, tako da je istočno krilo dobilo isti raspored prostorija u prizemlju i na katu. Najradikalniji zahvat proveden je rušenjem zidova bivšeg apartmana na katu zapadnog krila (tzv. Plavi salon i Meštrovićeva radna soba, koje su do tada služile kao radni prostori za ravnatelja i kustosa). Dobivena je velika izložbena dvorana, ali je uništen jedan izvorni prostor, koji je, uz blagovaonicu, predstavljao ambijentalnu okosnicu Galerije. Po istom projektu, recepcija je prebačena iz same zgrade Galerije u prizemlje zapadne ulazne kule, čime je omogućeno pružanje osnovnih informacija posjetiteljima pri ulasku u kompleks Galerije.

Današnji stalni postav Galerije¹⁵ nastao je na osnovi nove muzeološke koncepcije i projekta unutrašnjeg uređenja i stalnog postava. S izradom muzeološke koncepcije krenulo se početkom 1997. godine, a svi radovi su završeni u proljeće 1998. godine, kada je, na Dan muzeja, Galerija otvorena javnosti.

Muzeološku koncepciju izradili su Guido Quien, ravnatelj Fundacije, i tadašnji kustosi Galerije Božo Majstorović i Iris Slade. Ovaj tim je kao osnovno načelo koncepcije postavio tematski, a ne kronološki pristup, koji je do tada bio temelj svih stalnih postava u Galeriji. Tako su formirane tzv. secesijska dvorana, dvorana sa sakralnom tematikom, studijska dvorana. Posljednja je posebno zanimljiva, jer su prvi put izdvojene i dostojno prezentirane brončane skulpture manjeg formata, koje u kombinaciji s crtežima kao skicama za skulpture pružaju informacije o samom tijeku nastanka jednog umjetničkog djela. Također, izdvajanjem u zasebne dvorane, pridana je posebna pažnja nešto kasnijim skulpturama - *Jobu* (1946.) i *Rimskoj Pietà* (1942./43.). Broj izložaka znatno je smanjen - danas je izloženo 86 skulptura, 17 crteža i 3 ulja, dok je u vrijeme zatvaranja Galerije stalni postav brojio 140 skulptura, 7 ulja i 3 crteža. Ovakvim postupkom dobiven je čišći, pregledniji postav, koji pruža mogućnost kvalitetnog sagledavanja skulpture.

Projekt unutrašnjeg uređenja i stalnog postava izradio je arhitekt Vinko Peračić sa suradnicima Sanjom Peračić i Nikomirom Gabelićem. Osnovni arhitektonski koncept temelji se na ravnoteži između arhitektonskih zahvata i Meštrovićeve skulpture, pri čemu je karakter skulptura i postojeće arhitekture u potpunosti poštivan. Sve arhitektonske intervencije jasno se izdvajaju od izvornog prostora, a u isto vrijeme su u skladu s umjetninama i prostorom. Iako izvorni prostor uključuje vizualnu vezu s okolnim prostorom, današnje stanje okolne arhitekture nametnulo je zatvaranje svih vizura iz izložbenih prostora, osim one prema jugu, tj. prema parku i moru. Ovaj problem se rješava postavljanjem obojenih blendi koje u isto vrijeme zatvaraju prozore i pružaju arhitektonski okvir skulpturama. Iako su blende fiksne, moguće je njihovo uklanjanje, tako da

izvorni prostor u osnovi nije narušen. Osim blendama, kao arhitektonskim okvirom za skulpture Peračić se koristi i nišama, koje oblikom prate skulpturu ili koje su osvijetljenje mat-svjetlom i tako daju efektanu pozadinu skulpturi. Isti pristup vidljiv je u izradi postamenata, pri čemu se svakoj skulpturi posebno prilazi, te se postamentima različita oblika, materijala i boje naglašava vrijednosti svake skulpture.

U skladu s postavom, obnovljena je i rasvjeta. U prostorima koji su zadržali ambijentalne kvalitete (osobito blagovaonica) nova rasvjetna tijela smještaju se u postojeći kasetirani strop, dok je na katu (koji ima niže stropove) postavljena neupadljiva galerijska rasvjeta reflektorima.

Legende s osnovnim informacijama o skulpturama, slikama i crtežima postavljene su na postamente ako je riječ o manjim izlošcima, a kod većih su postavljane na najbliži zid. Ovakav način prezentiranja u kombinaciji s vodičima Galerije koji se mogu nabaviti na samom ulazu, pruža dostatne informacije posjetiteljima. Eventualno bi se moglo, s obzirom na to da se postav temelji na tematskim cjelinama, na ulazu u svaku izložbenu dvoranu postaviti dodatne informacije o umjetninama koje se u njoj nalaze.

Ovim kratkim pregledom novog postava tema ni izdaleka nije iscrpljena. Moglo bi se još pisati o izboru umjetnina, načinima njihova postava, muzeografskim elementima, no tu bi uglavnom bilo riječi o detaljima. Ono što je potpuno jasno, jest da nam je Meštrović predstavljen na nov, svjež, smjeliji način.

MOGUĆNOSTI RAZVOJA GALERIJE IVANA MEŠTROVIĆA

Ponovno otvaranje Galerije Ivana Meštrovića s novim postavom ne završava potpuno njezino osuvremenjivanje. Neki problemi, vidljivi od osnivanja Galerije, još uvijek postoje. To se ponajprije odnosi na nedostatne radne prostore. Prostornim promjenama koje su izvršene po projektu Ivana Prtenjaka izložbeni prostor povećan je za 104 četvorna metra (izložbena dvorana na katu zapadnog

krila). Budući da su se na tom mjestu nalazile prostorije kustosa i ravnatelja, radni prostor znatno je smanjen. Problem predstavlja i nedostatak odgovarajućeg prostora za smještaj biblioteke, arhiva, skladišta za propagandni materijal i sl. Planiranim projektom preuređenja i proširenja podrumskih prostorija ovi bi problemi mogli biti riješeni.

Od otvaranja Galerije izdani su vodiči za Galeriju, Kaštelet i crkvu Presvetog Otkupitelja u Otavicama. Tiskane su i razglednice, uglavnom s motivima iz Kašteleta. Planirano je izdavanje kataloga Galerije, monografije Kašteleta, te povećanje broja razglednica s motivima iz same Galerije. U svrhu što boljeg pružanja osnovnih i stručnih informacija o Galeriji i samom Meštroviću, predstoji i izrada web-stranica.

Ovo su samo neki od problema kojih rješavanje tek predstoji. Kao otvoreno pitanje ostaje i uređenje predavaonice, muzejske kavana, garderobe, nastavak rada na primjerenoj zaštiti umjetnina u depoima, osuvremenjivanje fototeke (koja kvalitetom ne zadovoljava današnje potrebe), obogaćivanje biblioteke, hemeroteke itd.

Kaštelet, premda nekoliko stotina metara udaljen od Galerije, potpuno je od nje odvojen. Kako u biti tvore jednu cjelinu, često se razmišljalo o načinima njihova povezivanja. Godine 1990. izrađena je Urbanistička analiza povezivanja kompleksa Meštrovićeve Galerije i Kašteleta¹⁶ (autor Tihomir Jukić), gdje je planiran pojas s ograničenim prometom, uz koji bi se uredio park skulptura. No bilo kakve intervencije ovoga tipa izravno zadiru u urbano tkivo grada, koji ni dobrom voljom, ni financijski nije bio spreman na takve promjene.

Mnogo toga se promijenilo od osnivanja Galerije 1952. godine. Polako, gotovo mukotrpno Galerija postaje institucija vrijedna svog imena. Možda je iz neke perspektive pedeset godina predugo razdoblje za ovakve promjene, no situaciju treba gledati u specifičnim okolnostima njezina razvoja. U prvom redu, kao muzej specijalnog tipa koji izlaže djela samo jednog umjetnika, Galerija je usko vezana uz samog Meštrovića. Kako se stav prema umjetniku, godinama

formiran po raznim kriterijima koji nisu uvijek imali bliskosti sa samom umjetnošću, mijenjao, tako su se izmjenjivale i povoljne, odnosno nepovoljne prilike za samu Galeriju. Bilo je vremena kada su se velika sredstva izdvajala za prezentaciju Meštrovićeve imena i Galerije, a, s druge strane, Galerija je nekoliko godina bila ostavljena bez ikakva stručnog vodstva. Posljednjih godina vidljiva je tendencija sagledavanja Meštrovićeve umjetnosti u samoj njezinoj biti, bez nepotrebnih konotacija. Današnja Galerija Ivana Meštrovića, te smjernice kojima kreće usprkos svim problemima, mogu uvelike pridonijeti razvoju ovakvih nastojanja.

BILJEŠKE

1. Darovni ugovor, Arhiv Galerije Ivana Meštrovića.
2. Bilinić je bio dugogodišnji Meštrovićev suradnik. O njihovoj suradnji vidi: Stanko Piplović, *Arhitektura Ivana Meštrovića*, *Mogućnosti*, Split, 30/1983, 10/11, 895-915; Stanko Piplović, *Harold Bilinić*, *Društvo arhitekata Splita*, Split, 1994.; Vesna Barbić, *Meštrović i arhitekti*, Rad JAZU, Zagreb, 1986, knj. 423, Razred za likovne umjetnosti, knj. XIII, 145-165.
3. Detaljne faze gradnje navodi Duško Kečkemet, *Arhitektura Ivana Meštrovića*, *Adrias Zavoda za znanstveni i umjetnički rad JAZU, Split*, 1987., 191, i Mirna Kump, *Popis arhitektonskih djela i urbanističkih zahvata*, Rad JAZU, Zagreb, 1986, knj. 423, Razred za likovne umjetnosti, knj. XIII, 131- 143.; Stanko Piplović, *Graditelj Marin Marasović*, *Hrvatska obzorja*, Split, 1995. br. 4.
4. Odrina je uništena, no u fototeci Galerije postoje fotografije iz 40-ih godina preko kojih bi je bilo lako rekonstruirati.
5. Duško Kečkemet, *Kapogrosov i Meštrovićev kaštelet u Splitu*, *Prilozi povijesti umjetnosti u Dalmaciji Split*, 1986/87, 26, 425-443.
6. Arhiv Galerije Ivana Meštrovića.
7. Arhiv Marina Marasovića, Meštrovićeva graditelja, koji se čuva u Galeriji Ivana Meštrovića.
8. Pismo dr. Cvite Fiskovića tadašnjem ministru dr. Milošu Žanku, Arhiv Konzervatorskog zavoda Dalmacije u Splitu, 1952. g., arh.br. 356/52.
9. Ovakav izgled postava vidljiv je na fotografijama iz tog razdoblja u fototeci Konzervatorskog zavoda u Splitu i Galerije Ivana Meštrovića.
10. Arhiv Konzervatorskog zavoda Dalmacije u Splitu, 1955. g., arh.br. 533/55.
11. Izvještaj o primljenim umjetninama, Arhiv Galerije Ivana Meštrovića.
12. Arhiv Galerije Ivana Meštrovića.

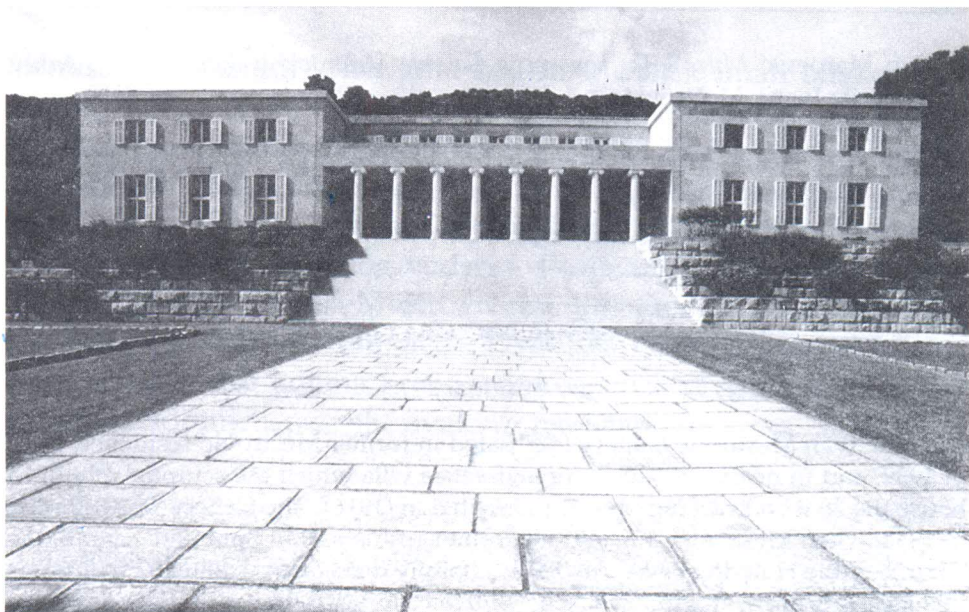
13. Ivo Maroević *Muzeološka koncepcija Galerije Meštrović u Splitu*, 1988., Arhiv Galerije Ivana Meštrovića.
14. Narodne Novine, 28. veljače 1991., br. 9, 262.
15. Iris Slade, *Novi stalni postav Galerije Ivana Meštrovića u Splitu*, *Mogućnosti* 7/9, Split, 1998, 215-220.
16. Arhiv Galerije Ivana Meštrovića.

THE IVAN MEŠTROVIĆ GALLERY IN SPLIT

Summary

The Ivan Meštrović Gallery is situated in former Meštrović residence, built in 1939, and in nearby Kaštelet, a renaissance villa which the sculptor rebuilt to house the 28 wood carvings and the Crucifixion (1916). The Gallery was founded in 1952, when Meštrović donated his former residences in Split and Zagreb, the Church of the Holy Redeemer in Otavice (family mausoleum), and 132 sculptures in plaster, bronze, marble and wood. Over the years the collection has been enlarged due to numerous acquisitions and donations from the artist himself. In 1959 and 1960, Meštrović donated the collection of plaster sculptures, among them the famous *Job* (1946), *Joyful Youth* (1946) and *Atlantis* (1946) which were cast in bronze and exhibited. The sculptures were exhibited in chronological order, starting with the earliest works on the ground floor, ending with the works from the period between wars in the central exhibition room on the first floor. The first catalogue was published in 1957, and the second ten years later. In 1969, two separate catalogues for the Gallery and Kaštelet were published, as well as a number of postcards showing the exhibits.

The beginning of the nineties brought great changes for the Gallery. In 1991 the Ivan Meštrović Foundation was established. It enclosed the Ivan Meštrović Gallery and Kaštelet in Split, Atelier Meštrović in Zagreb and the Church of the Holy Redeemer in Otavice. The Gallery was closed the same year, due to the outbreak of war in Croatia and to the worn-out state of the Gallery itself. It was renovated and reopened seven years later. The new permanent exhibition is based upon museological conception created by Guido Quien, Božo Majstorović and Iris Slade, and exhibition project by Vinko Peračić. The exhibits are grouped thematically, with intention to emphasize the qualities of each exhibit separately, therefore to create space for fresh, contemporary interpretation of the sculptor's work.

Zgrada Galerije Ivana Meštrovića u Splitu

Središnja izložbena dvorana na katu Galerije, 1960. godine